

Recenzja

w postępowaniu habilitacyjnym dr Agnieszki Hamerlińskiej
ze szczególnym uwzględnieniem osiągnięcia naukowego
w postaci monografii pt.

Mowa przetykowa. Studium onkologopedyczne
Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2019

oraz

Opinia

w sprawie nadania lub odmowy nadania
stopnia doktora habilitowanego
dr Agnieszce Hamerlińskiej

---

1. Uwagi wstępne

Dr Agnieszka Hamerlińska ur. w 1982 r. w Bydgoszczy posiada przygotowanie zawodowe w zakresie pedagogiki, psychologii logopedii i neurologopedii. Jest teoretykiem i praktykiem.

W 2006 roku uzyskała dyplom magistra pedagogiki w specjalności logopedia na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy (temat pracy magisterskiej: *Motywacja do rehabilitacji logopedycznej osób z afazją*), a w 2008 roku na tym samym wydziale Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy dyplom magistra psychologii (temat pracy magisterskiej: *Kompetencje komunikacyjne osób z afazją*).

W 2007 roku ukończyła podyplomowe studia w zakresie neurologopedii na Uniwersytecie Gdańskim.

W 2011 roku po ukończeniu studiów doktoranckich uzyskała stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy (temat rozprawy doktorskiej napisanej pod kierunkiem prof. dr. hab. Jacka Błęszyńskiego: *Uwarunkowania skuteczności terapii logopedycznej dzieci z dyslalią*).

Habilitantka posiada również niezwykle potrzebne w przypadku logopedii doświadczenie praktyczne – kilka lat pracy w charakterze logopedy w przedszkolach i poradniach oraz uczestnictwo w charakterze logopedy i neurologopedy w turnusach terapeutycznych, przede wszystkim dla osób laryngektomowanych.

Jako nauczyciel akademicki pracowała w latach 2011-2017 na stanowisku adiunkta w Zakładzie Pedagogiki Specjalnej i Logopedii na wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, a od 2017 roku do chwili obecnej także na stanowisku adiunkta w Katedrze Logopedii Wydziału Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Ponadto od 2018 roku jest zatrudniona w Dolnośląskim Centrum Onkologii w charakterze konsultanta logopedycznego.

Swoją działalność naukowo-badawczą Habilitantka koncentruje wokół pięciu obszarów zainteresowań – pierwszy, mający najbardziej twórczy charakter to *Onkologopedia – tworzenie specjalności*, drugi to *Komunikacja z pacjentem w kontekście choroby nowotworowej*, trzeci – *Mowa przełykowa i psychospołeczne funkcjonowanie osób po laryngektomii całkowitej*, czwarty – *Pedagogika dzieci z zaburzeniami mowy* i piąty to *Czynności prymarne – pedagogika lecznicza*. Pierwszy, drugi i trzeci obszar zainteresowań badawczych znalazł swoje odbicie w rozprawie habilitacyjnej.

Zwraca uwagę staranne i czytelne opracowanie materiałów dołączonych do wniosku.

Podsumowując – wiedza i doświadczenie Habilitantki stanowią wystarczającą podstawę do ubiegania się o kolejny stopień naukowy w obszarze nauk pedagogicznych.

2. Ocena osiągnięcia naukowego

Zadaniem recenzenta jest stwierdzenie na podstawie przedstawionego osiągnięcia naukowego czy stanowi ono znaczny wkład autora w rozwój określonej dyscypliny naukowej, w tym przypadku pedagogiki.

We wniosku o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego Habilitantka jako osiągnięcie naukowe wskazuje monografię zatytułowaną *Mowa przetykowa. Studium onkologopedyczne* (Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2019). To oryginalny i rzadko badany problem, wymagający wielkiego zaangażowania i empatii. Z satysfakcją dostrzegam, że Habilitantka spełnia te warunki.

Do wymienionego osiągnięcia naukowego, poza wspomnianą monografią – rozprawą habilitacyjną, można także zaliczyć kolejną monografię *Onkologopedia. Logopedia wobec chorób nowotworowych* (Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Bydgoszcz 2015) oraz załączone do dokumentacji i wymienione poniżej 10 artykułów w czasopismach i rozdziałów w monografiach z trzeciego obszaru zainteresowań naukowych Habilitantki napisane po uzyskaniu doktoratu, tj. *Being functional psychosocially after complete larynx removal: research on life satisfaction*. (Evropské pedagogické forum 2014: proměny pedagogiky a psychologie), *Mowa zastępcza. Psychologiczne spojrzenie na terapię logopedyczną osób po laryngektomii całkowitej*, (Forum Logopedy nr 10/2015), *Wykorzystywanie*

ćwiczeń rozluźniających w terapii logopedycznej osób po laryngektomii całkowitej (2017), Postawa osób po laryngektomii całkowitej wobec Nordic Walking (2017) Zastosowanie Nordic Walking w turnusie rehabilitacyjnym osób po usunięciu krtani (2017), Głos jako wartość - z perspektywy osób po usunięciu krtani. (2017), Udział w terapii logopedycznej przejawem motywacji wobec zmagania z niepełnosprawnością na przykładzie osób po laryngektomii całkowitej (2018) oraz Popularyzacja protez głosowych a lęk przed ich zastosowaniem u osób po laryngektomii całkowitej (w druku w czasopiśmie „Dyskursy Pedagogiki Specjalnej”).

Rozprawa habilitacyjna *Mowa przełykowa. Studium onkologopedyczne* ma wprowadzić klasyczną strukturę raportu z badań empirycznych, tzn. zawiera wprowadzenie w problematykę badań własnych zawierające wyraźne i dyskursywne przedstawienie perspektywy teoretycznej, założenia metodologiczne i konceptualizację badań lokowanych w obszarze laryngektomii oraz prezentację i dyskusję materiału empirycznego, jednak zawiera bogatą część teoretyczną (dwukrotnie obszerniejszą od części badawczej) obejmującą w sposób kompleksowy problematykę mowy, raka krtani i mowy przełykowej, w tym ostatnim przypadku także szczegóły terapii w tym zakresie. Tekst ten jest napisany przystępnym językiem i ma charakter nieco podręcznikowy. Jednak ze względu na możliwość zastosowania praktycznego tej monografii jako uzupełniającego podręcznika dla logopedów i studentów logopedii taka rozbudowa części teoretycznej w tym przypadku wydaje się całkowicie uzasadniona. Habilitantka pisze w swej pracy, że „osobom po usunięciu krtani została dedykowana niniejsza monografia oraz prowadzone badania, z których wypływające wnioski mogą wiele wniesić do praktyki logopedycznej, rozwoju pedagogiki specjalnej i pedagogiki zdrowia”. Całkowicie zgadzam się z tą opinią i uważam, że monografia ta, ewentualnie tylko jej część teoretyczna, powinna zostać szerzej upowszechniona w środowisku logopedów, a także osób laryngektomowanych.

Cała struktura pracy jest przemyślana i czytelna i może stanowić wzorzec dla kolejnych badaczy. W rozprawie wyraźnie dostrzegalna jest pasja Habilitantki tworzącej i rozwijającej w swoich publikacjach nową subdyscyplinę logopedii - *onkologopedię*, ale niezależnie od tego treść rozprawy zawiera bogatą wiedzę, rzeczowe analizy i uzasadnienia i jest wolna od emocji. Dostrzega się, że wszechstronne wykształcenie Habilitantki umożliwia holistyczne podejście do problemu raka krtani.

Rozprawa ma znaczącą objętość (304 strony druku) i tradycyjną strukturę - składa się z wprowadzenia (ss.11-15), dwóch części: teoretycznej (ss.17-172) i empirycznej (ss. 173-251), zakończenia (ss.253-254), streszczenia w języku angielskim, bogatego (może nawet zbyt bogatego) wykazu literatury obejmującego blisko 300 (!) pozycji, w tym nieznaczną część literatury anglojęzycznej (ss.281-299), spisu rysunków, zdjęć, wykresów i tabel (ss. 281-284) oraz 7 załączników w postaci zestawienia danych statystycznych dotyczących zachorowalności i zgonów na raka krtani w Polsce, szczegółowe pytania badawcze, narzędzia badawcze oraz przykładowe wypowiedzi badanych osób. (ss. 285-303). Drobne wątpliwości budzi numeracja w podziale rozdziałów na podrozdziały (przede wszystkim w rozdziale IV poświęconym metodologii), nie obniża to jednak ogólnej wartości pracy.

Część teoretyczna pracy składa się z trzech rozdziałów. Pierwszy z nich – *Mowa i jej zaburzenia po laryngektomii całkowitej w onkologopedii* wprowadza w tematykę mowy i problemów z nią w przypadku laryngektomii. Habilitantka wykorzystuje tu swoją wiedzę, także z zakresu psychologii, koncentrując się na podejściu osoby laryngektomowanej do rehabilitacji, ze szczególnym uwzględnieniem mowy zastępczej. Autorka zdecydowanie promuje społeczny model niepełnosprawności, podbudowując to najnowszą literaturą w tym zakresie. Rozdział ten bardzo dobrze wprowadza w tematykę rozprawy.

Drugi rozdział – *Rak krtani w ujęciu kompleksowym – agresor naruszający codzienność* stanowi kompleksowe podejście do problemu raka krtani począwszy

od problemu zdrowia jako wartości, psychospołecznego podejścia do niepełnosprawności w nowoczesnym ujęciu, poprzez anatomię i fizjologię krtani jako narządu odpowiedzialnego za mówienie i oddychanie aż do szczegółowego omówienia epidemiologii, etiologii i postępowaniu diagnostycznym i leczniczym. Rozdział napisany bardzo przystępnie, może stanowić znakomite źródło wiedzy nie tylko dla logopedów, ale także dla osób, które zachorowały na raka krtani. Rozdział kończy obszerna część, w której Habilitantka omawia życie po operacji usunięcia krtani, ze szczególnym zwróceniem uwagi na radzenie sobie z problemami zarówno natury fizycznej jak o psychicznej.

Rozdział trzeci – *Mowa przełykowa – nowa zdolność życiowa oferowana przez onkologopedę* jest bardzo szerokim opracowaniem dotyczącym mowy przełykowej – strategii postępowania logopedycznego, możliwości porozumiewania się mową dźwiękową po usunięciu krtani, wreszcie szczegółowy opis mowy przełykowej poczynając od jej uczenia się do omówienia czynników warunkujących wytwarzanie i posługiwanie się mową przełykową.

Podsumowując – część teoretyczna jest wykonana bardzo dobrze, napisana przystępnym językiem i nie budzi wątpliwości natury formalnej ani merytorycznej. Jest dowodem rzetelnej znajomości literatury przedmiotu, rozumienia problemu przez Habilitantkę i posiadania umiejętności jego zaprezentowania.

Część empiryczna zaczyna się, zgodnie z zasadami i przyjętą przez Habilitantkę strukturą pracy, od metodologii badań. Poświęcony metodologii rozdział IV liczy 36 stron, ujawniając dużą świadomość metodologiczną i badawczą Habilitantki zarówno na etapie postępowania koncepcyjnego, jak i – na co wskazują kolejne części pracy – w trakcie realizacji badań i ich analizy. W rozdziale tym zawarta jest problematyka badawcza, cel i przedmiot badań (mowa przełykowa osób po usunięciu krtani), 13 rozbudowanych pytań badawczych, zmienne niezależne (mowa przełykowa, płeć i wiek osób badanych) oraz zmienne zależne (postawa wobec mowy przełykowej, obraz własnej osoby oraz wsparcie społeczne) założenia

metodologiczne gromadzenia i interpretacji materiału badawczego oraz precyzyjny opis narzędzi badawczych. Warto zwrócić uwagę na fakt, że przyjętym przez Habilitantkę jednym z istotnych celów praktycznych jest przygotowanie wskazówek do praktyki logopedycznej i procesu uczenia mowy przełykowej, co uznaję za niezwykle pozytywną cechę tej monografii wobec braku literatury na ten temat w języku polskim..

Habilitantka wybrała jako metodę badań pedagogicznych sondaż diagnostyczny, obejmujący wywiad i kilka kwestionariuszy (znajdujące się w załącznikach 3-6). Wykorzystane w badaniach kwestionariusze to autorski *Kwestionariusz wywiadu o historii choroby i terapii logopedycznej*, autorski *Kwestionariusz oceny mowy*, autorska *Skala postawy wobec Mowy Przełykowej*, *Skala satysfakcji z życia (SWLS)*, *Skala Uogólnionej Własnej Skuteczności (GSES)*, *Skala Samooceny (SES)*, autorska *Skala poczucia własnej atrakcyjności fizycznej (SPWAF)* i autorska *Skala do badania wsparcia społecznego w uczeniu się mowy przełykowej (WSdMP)*. Opracowane przez Habilitantkę autorskie skale zawarte w niektórych kwestionariuszach są wynikiem nie tylko wiedzy teoretycznej, ale doświadczeń, zbieranych przez Habilitantkę w ramach turnusów rehabilitacyjnych dla osób laryngektomowanych, w których Habilitantka aktywnie uczestniczy jako neurologopeda, a wg Jej własnej klasyfikacji – jako *onkologopeda*. Kwestionariusze te mogłyby być wykorzystywane w przypadku podejmowania w przyszłości podobnych badań.

Zastosowana przez Habilitantkę metoda badawcza w całościowym ujęciu, z uwzględnieniem wywiadu oraz zastosowanych kwestionariuszy ankiet, ze względu na podmiot i przedmiot badań wydaje się wyjątkowo odpowiednia.

Grupa badawcza liczyła 64 osoby (47 mężczyzn i 17 kobiet) w wieku od 44 do 83 lat, wszystkie po usunięciu krtani (od jednego roku do 32 lat po operacji). Były to osoby zamieszkujące w czterech województwach (dolnośląskie, kujawsko-pomorskie, śląskie i wielkopolskie), o różnym poziomie wykształcenia (najwięcej

z zawodowym i średnim), przeważnie na emeryturze (75%), głównie żyjące w związkach (77%), prawie wszystkie posiadające dzieci (od 1 do 8).

Przedmiotem badań – jak pisze Habilitantka – jest „mowa przełykowa osób po usunięciu krtani oraz wybrane czynniki (osobiste i społeczne), które mogą wspomagać proces nauki” (s.183). Jako cel teoretyczny badań Habilitantka przyjmuje „opisanie mowy przełykowej”, a jako cel praktyczny „opracowanie wskazówek do praktyki logopedycznej i procesu uczenia mowy przełykowej” (ss.183-184). Mowa przełykowa jako przedmiot badań w dotychczasowej literaturze występuje głównie w aspekcie medycznym, tu natomiast jest potraktowana jako umiejętność możliwa do osiągnięcia przez osoby laryngektomowane wraz ze wskazówkami, jak można to osiągnąć. Na podstawie lektury monografii można przyjąć, że założone cele Habilitantka osiągnęła.

Habilitantka formułuje 13 pytań badawczych oraz 10 hipotez głównych, w ramach których sformułowanych zostały 33 hipotezy szczegółowe.

Realizacja badań przebiegła zgodnie z założeniami, a uzyskane wyniki pozwoliły na sformułowanie podstaw określonej wiedzy i wskazówek do pracy terapeutycznej z osobami po usunięciu krtani. Ten obejmujący ponad 50 stron druku fragment rozprawy pokazuje solidność i rzetelność warsztatu badawczego Habilitantki, a także dowodzi Jej kompetencji warsztatowych w prowadzeniu i analizowaniu materiału badawczego. **Zaprezentowane przez Habilitantkę kompetencje analityczne oraz umiejętność operowania materiałem empirycznym służą polskiej nauce i jej rozwojowi.**

Ponieważ Habilitantka wskazała jako osiągnięcie naukowe jedynie rozprawę habilitacyjną, nie oceniam szczegółowo pozostałych monografii i artykułów, jednak mogę stwierdzić, że nie budzą one zastrzeżeń ani natury merytorycznej, ani formalnej i dobrze wpisują się w obszar badawczy obejmujący temat rozprawy habilitacyjnej. Walorem większości opracowań są trafne odwołania do bogatej literatury. Istotna jest także umiejętność przystępnego pisania i redagowania tekstów. Na szczególną uwagę zasługuje tu monografia *Onkologopedia*.

Logopedia wobec chorób nowotworowych (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2015), w której Habilitantka proponuje termin *onkologopedia* jako określenie subdyscypliny logopedii i w sposób przekonujący uzasadnia potrzebę jej wyodrębnienia.

Warto zatem zwrócić uwagę na fakt, że Habilitantka stała się prekursorem wyróżnienia wśród subdyscyplin logopedii dziedziny zajmującej się rehabilitacją osób larygektomowanych, dziedziny, którą nazwała *onkologopedią*. Ta dziedzina charakteryzuje się bowiem tak znaczącą odmiennością w zakresie terapii logopedycznej od pozostałych subdyscyplin logopedii, że w pełni zasługuje na wyodrębnienie.

Na podstawie oceny osiągnięcia naukowego Habilitantki, jakim z formalnego punktu widzenia jest monografia *Mowa przetykowa. Studium onkologopedyczne* (Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2019), biorąc także pod uwagę inne Jej publikacje powiązane tematycznie z obszarem badawczym objętym monografią, a także z pozostałymi obszarami badawczymi **stwierdzam, że dorobek naukowy Habilitantki stanowi znaczny wkład w polską logopedię. Dorobek ten ma charakter twórczy i zasługuje na pozytywną ocenę.**

3. Ocena aktywności naukowej

W zakresie osiągnięć naukowo-badawczych Habilitantki po uzyskaniu doktoratu stwierdzono wydanie w języku polskim trzech monografii (w tym rozprawa habilitacyjna), autorstwo bądź współautorstwo 17 publikacji naukowych w czasopiśmie, 15 autorskich rozdziałów w monografiach oraz jedno opracowanie redakcyjne monografii. W języku angielskim zostały opublikowane tylko dwa artykuły, w tym jeden współautorski. Zdecydowanie

zabrakło tekstów publikowanych w czasopiśmie lub pracach zbiorowych wydanych poza granicami naszego kraju, co obniża wartość omawianego dorobku.

Wskaźnik analizy bibliometrycznej wg wyliczenia Habilitantki (wyliczenie nie było weryfikowane przez Bibliotekę Uniwersytecką UMK, co zostało potwierdzone w dokumentacji przez dyrektora Biblioteki) wynosi 203 punkty (ponadto 23 za publikacje w druku). Można przyjąć, że obliczony w taki sposób dorobek naukowy jest wystarczający dla postępowania habilitacyjnego. Wprawdzie liczba cytowań (13) i Indeks Hirscha (2) nie są znaczącymi wartościami, tym bardziej, że są to wyniki nie wg bazy Web of Science, lecz Google Scholar (w WoS oba wskaźniki są zerowe). Jednak warto zauważyć, że aktualne wyniki na profilu Habilitantki w bazie Google Scholar (listopad 2019) wzrosły i wynoszą 17 cytowań oraz Indeks H = 3.

Biorąc pod uwagę całokształt osiągnięć naukowo-badawczych Habilitantki, w tym w szczególności twórczy charakter tych osiągnięć, mimo pewnych braków (niewielki dorobek wydawniczy w języku angielskim, niewielka liczba cytowań) **można uznać, że Habilitantka osiągnęła poziom rozwoju naukowego i posiadała sprawność badawczą umożliwiającą samodzielne wyznaczanie celów naukowo-badawczych i realizowanie badań naukowych.**

W zakresie dorobku dydaktycznego i popularyzatorskiego oraz współpracy międzynarodowej Habilitantki po uzyskaniu doktoratu stwierdzono realizację dwóch Grantów Młodego Naukowca – *Świadomość osób uzależnionych od nikotyny o konsekwencjach usunięcia krtani* (2013) oraz *Psychospołeczne funkcjonowanie osób po usunięciu krtani* (2014). Poza tym Habilitantka nie uczestniczyła ani nie kierowała żadnym projektem badawczym.

Habilitantka uczestniczyła czynnie w 30 konferencjach naukowych, gdzie wygłosiła łącznie 24 referaty, w tym 17 na konferencjach krajowych i 7 na konferencjach o charakterze międzynarodowym (w tym 2 poza granicami

kraju, w Czechach i na Słowacji). Ponadto 6-krotnie uczestniczyła w komitetach organizacyjnych konferencji naukowych. Odbyła także kilkudniową wizytę szkoleniową w ramach programu ERASMUS w Bratysławie (2019).

Jest członkinią Polskiego Towarzystwo Logopedycznego, Polskiego Towarzystwa Nowotworów Głowy i Szyi, a także członkinią Śląskiego Towarzystwa Osób bez Krtani. Stale współpracuje z Dolnośląskim Centrum Onkologii we Wrocławiu jako konsultant logopedyczny.

W ramach działalności dydaktycznej Habilitantka prowadzi kształcenie studentów, m.in. z takich przedmiotów jak *wprowadzenie do psychologii, podstawy psychologii, psychologia osób z niepełnosprawnością intelektualną, wczesna interwencja w logopedii, praktyki neurologopedyczne, elementy onkologopedii*, a także prowadzi seminaria dyplomowe na studiach licencjackich. Jest promotorem pomocniczym dwóch rozpraw doktorskich. Jest także opiekunką Logopedycznego Koła Naukowego przy Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Mimo wydania tylko trzech monografii (w tym książka podoktorska i rozprawa habilitacyjna), małej liczby publikacji w języku angielskim i bardzo skromnej współpracy międzynarodowej **analiza dokonań Habilitantki w tym zakresie potwierdza Jej istotną aktywność naukową.**

4. Opinia w sprawie nadania lub odmowy nadania stopnia doktora habilitowanego

Dorobek naukowy dr Agnieszki Hamerlińskiej **ocenięm pozytywnie.** Osiągnięcia naukowe zaprezentowane w rozprawie habilitacyjnej ma charakter twórczy i stanowi istotny wkład w rozwój polskiej logopedii. Habilitantka wykazała się umiejętnościami w zakresie samodzielnego formułowania problemów

badawczych oraz planowania i realizowania procesów badawczych, których efektem stało się wygenerowanie wiedzy mającej istotne walory teoretyczne i praktyczne. Także aktywność naukowa Habilitanta w ogólnej ocenie jest na poziomie akceptowalnym z punktu widzenia przyszłej działalności samodzielnego pracownika naukowego.

Podsumowując powyższe w świetle art. 16, 18 i 18A ustawy z dnia 14 marca 2003 r. *o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki* (Dz. U. 2003 nr 65 poz. 595, z późn. zm.) oraz rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 roku *w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego* (Dz. U. nr 196, poz. 165), biorąc pod uwagę pozytywne oceny dorobku naukowego Habilitanta oraz rozprawy habilitacyjnej, **wniosuję o nadanie dr Agnieszce Hamerlińskiej stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika.**

Warszawa, 1 grudnia 2019 r.

Prof. dr hab. Bogdan Szczepankowski